

MATCA

#04
PRIMĂVARĂ 2024

- CRONICĂ PLASTICĂ** 6 **Nimic**
Ciprian Măceșaru
- INTERVIU** 10 **Dialog între trupa Adam's Nest și Andrei Zbîrneă**
- ESEU** 14 **Despre Macarena românească**
Călin Crăciun
- INTERVIU** 18 **Dialog între David Grimal și Anca-Maria Pănoiu**
- CRONICĂ DE TEATRU** 24 **Oglinda ne rănește**
Péter Demény
- CRONICĂ DE FILM** 26 **On Body and Soul și visul postantropocen**
Dana Zetu
- ESEU** 28 **Laboratorul de scenarii**
Alexandra Torjoc
- ESEU** 32 **Groapa, cazul și centenarul**
Marius Chivu
- ESEU** 39 **Alice Kicks Ass (II)**
Florin Bican
- ESEU** 42 **Ce am învățat de la Cipi (...acest pitic uriaș)**
Ioana Bot
- ESEU** 44 **Jeux de mémoire allégorique**
Călin-Andrei Mihăilescu
- ESEU** 48 **Despre prietenie**
Tudor-Andrei Chiriță
- ESEU** 54 **A fi sau a nu fi în intimitatea celui alt?**
Simona Petrișor
- INTERVIU** 58 **Dialog între Guzel Iahina și Cristina Ștefan**
- ISTORIE** 62 **Din vremea lui Tudor Vladimirescu**
Radu Oltean
- ISTORIE** 68 **A fost ca-n filme**
Liviu Tofan și Stejărel Olaru
- ISTORIE** 71 **Portrete de Dinu Lazăr**
Ovidiu Șimonca
- ISTORIE** 74 **Où sont les filles d'antan...**
Clara Mareș
- INTERVIU** 82 **Dialog între Simona Antonescu și Cornelia Florea**
- JURNAL** 92 **Jurnal 3. Boala & Războiul**
Radu Vancu
- ESEU** 94 **De ce înghesuim chiștoace în fisuri?**
Sara Budrala
- 97 Poeme**
Louise Glück
Anastasia Gavrilovici
Andrei Codrescu
Nora Iuga
- INTERVIU** 105 **Dialog între Nora Iuga și Adela Greceanu**
- ESEU** 116 **A recicla, a o lua de la capăt, a nu sfârși să începi**
Cristian Iftode
- ESEU** 118 **Alt fel de călătorii**
George Moise
- ESEU** 122 **Cum mi-am petrecut vacanța de vară iarna asta**
Alex Tocilescu
- ESEU** 127 **Intrarea mea la apă**
Raluca Nagy
- JURNAL** 130 **Niște însemnări de pe o insulă mică**
Olița Cîntec
- ESEU** 134 **Patru fragmente teoretice și un poem folositor**
Constantin Vică
- RUBRICĂ** 138 **Episodul II - Cimitirul Sfânta Vineri și pasajul pietonal Halta Grivița**
Ema Cojocaru
- INTERVIU** 144 **Dialog rapid între Manuel Vilas și Péter Demény**
- FICȚIUNE** 149 **O plângere**
Lavinia Braniște
- FICȚIUNE** 155 **Respiră!**
Mihai Radu
- FICȚIUNE** 157 **Papucii**
Horea Sibișteanu
- RUBRICĂ** 160 **Efectul profund al borsetelor**
Robert Șerban
- 163 Cenaclul Matca**
Tiberiu Neacșu și Simona Petrișor
- RUBRICĂ** 170 **Smântânici Tiribaboi #4**
Anca-Maria Pănoiu
- 172 Cronici de carte**

Texte care radiază

PÉTER DEMÉNY

Fenomenul *Matca* atrage tot mai mulți oameni curioși, interesați, creativi. Iată o frază pe care speram să o pot scrie cu timpul. În definitiv, orice revistă adevărată trebuie să fie mai mult decât un obiect tipărit: e bine ca ea să se „miște“ în mai multe feluri, să-și trimită semnalele peste tot în lume – altfel, riscă să devină ternă și plictisitoare, ba mai mult, plictisită de ea însăși.

Revista noastră nu este așa: cred că pot spune asta și datorită Norei Iuga, care în pofida vârstei ei înaintate a fost foarte deschisă și lejeră în a poza pentru copertă, făcută ca de obicei de Barna Némethi, și ne-a mai și trimis niște poeme frumoase.

În numărul 4, am încercat să construim *Matca* – așa cum v-ați obișnuit deja – în jurul a câtorva secțiuni. Prima poartă titlul de *Frumos perisabil*: aici, am vrut să strângem texte care vorbesc într-un fel sau altul despre frumusețea mereu atinsă de trecerea timpului. „Unde există frumusețe există și compasiune, din simplul motiv că frumusețea trebuie să moară; frumusețea moare întotdeauna, stilul moare odată cu conținutul, lumea moare odată cu individul.“ Atunci când ne-am gândit la secțiunea aceasta, ne-au răsunit în cap frazele impresionante ale lui Vladimir Nabokov.

A doua secțiune se intitulează *Ziua unu* și conține jurnale și eseuri de călătorie. Orice călătorie pare a fi motivată de cunoașterea lumii și, trebuie să înțelegi ceva din viață ca să-ți dai seama că de fapt este vorba mereu despre cunoașterea sinelui. Dar, firește, pentru această cunoaștere este nevoie și de călătorii adevărate, întreprinse în spațiul geografic, mai ales pentru că nimeni nu se poate cunoaște pe sine fără niște oglinzi. Îți trasezi propriile limite cunoscând limitele altora.

Avem, desigur, rubricile deja consacrate. Dintre acestea, aș dori să mă refer aici doar la cea a lui Marius Chivu. Se înscrie perfect în rubrica lui care vorbește mereu despre autori sau despre situații ambivalente din punct de vedere moral – sau, ca în cazul de față, despre un scriitor de o calitate morală îndoielnică, dar al cărui talent este, iarăși, incontestabil.

Suntem foarte mândri că avem în numărul acesta un calup impresionant despre istorie, cu autori de marcă, așa cum sunt Clara Mareș, Radu Oltean, Liviu Tofan și Stejărel Olaru. Din articolele lor radiază o Românie cu un trecut apăsător și frumos, complicat ca orice trecut. Când devine poveste, orice întâmplare întunecată devine *altfel*.

Ne bucurăm pentru evoluția neconținută a cenaclului *Matca*, un proiect inițiat și gestionat de Tiberiu Neacșu și Simona Petrișor. În paginile noastre, găsiți un grupaj de poezii considerate cele mai bune ale poezilor care s-au perindat acolo – să adăugăm că de-acum, este și un cenaclu de proză condus de Cristian Fulaș.

Mulțumim tuturor colaboratorilor, fie din interiorul redacției, fie din exteriorul ei. Mulțumim fondatorilor. Și, *last but not least*, mulțumim cititorilor, publicului care urmărește cu interes această revistă și acest fenomen.

Să ne întâlnim și cu ocazia numerelor următoare!

Alice Kicks Ass (II)

Țara Minunilor ca loc de pierzanie

FLORIN BICAN

Dacă *Alisele* lui Lewis Carroll ar fi inspirat *numai* cărți pentru copii, așa cum au și făcut-o imediat după apariția lor, numărul replicilor la ele ar fi fost mult mai mic, iar aceste replici ar fi fost obturate de umbra originalului, așa cum s-a și întâmplat. Într-o antologie din 1997¹, Carolyn Sigler adună fragmente din peste douăzeci de cărți de inspirație carrolliană publicate până spre 1930 și pledează pentru reintroducerea lor în circuitul editorial. Dar statutul ambiguu al cărților cu Alisa – sunt ele pentru copii, au ba?² – pare să fi favorizat și preluarea lor în producții adulte imposibil de inventariat integral.

De aceea mă voi ocupa în continuare doar de una din categoriile semnalate la sfârșitul articolului din numărul trecut: Alisa ca obiect sexual. Faptul că atâți autori (cel mai adesea, nu de prim rang) explorează potențialul sexual al Alisei ține nu de înclinațiile personajului și ale autorului, ci de interpretări ulterioare, alimentate de o percepție distorsionată sau grosieră a epocii victoriene. În articolul „The Man Who Loved Children: Lewis Carroll Studies’ Evidence Problem”³, Katherine Wakely-Mulroney observă că, în ultimii ani, se înregistrează o schimbare dramatică a atitudinii publicului față de orientarea sexuală – fie ea asumată sau doar atribuită în virtutea unor interpretări sau deducții personale – a unor personalități. Figuri apreciate anterior până la adulație ajung astfel să fie controversate în baza unei cenzuri de multe ori aberante. În ciuda acestor schimbări de atitudine, cărora le-a căzut victimă și Lewis Carroll, Societatea Lewis Carroll, custodele suprem al biografiei și operei autorului, a rămas consecventă în respingerea oricăror insinuări conform cărora Carroll ar fi fost pedofil, infirmându-le ca incorecte și absolut nefondate. Dar, cum spuneam și în prima parte a articolului, apărută în numărul trecut, așa cum frumusețea este în ochii privitorului, și anomalia poate rezida în ochii (și în mintea) cititorului. E irrelevant dacă Lewis Carroll „a fost sau n-a fost”. E relevant însă că opera lui a devenit suport pentru sute de scrieri care au preluat elemente din ea – personaje, situații, sintagme, concepte etc. – pentru a le integra în construcții narative proprii. Ezit să estimez cât de relevant e că un mare număr de astfel de construcții narative sunt de natură erotică și în ce măsură sunt ele justificate de suportul original. Dar trecerea în revistă a câtorva dintre ele – există, probabil, zeci, dacă nu chiar sute – ne ajută să jalonăm teritoriul „cucerit” de *Alisele* lui Carroll.⁴

În *Fifty Shades of Alice in Wonderland*, Alisa imaginată de Melinda DuChamp, pentru a evada dintr-o relație cuminte, prezizibilă și nesatisfăcătoare, urmează un iepure vibratil printr-o galerie întunecată și ajunge într-o lume a exceselor erotice, unde își descoperă adevărata identitate sexuală. Recuzita textului de pornire este integrată selectiv în aventurile personajului, iar prin raportarea constantă la original, năstrușnica narațiune capătă valențe parodic-umoristice. Seria – căci e o serie! – a ajuns între timp la volumul 7 și e accesibilă atât în format audio, cât și tipărit.

Alex in Haremland: An Alice in Wonderland Spoof, de Logan Jacobs, este tot o serie, ajunsă deocamdată la volumul 2, în care eroul titular, altminteri un modest funcționar din Denver, ajunge (nu se știe cum, dar se poate bănuși, după peisajul psihedelic în care se trezește) pe un tărâm modelat după cărțile lui Carroll. Numai că acolo este super-eroul salvator – The Dreamer – a cărui misiune este să curme tirania Regelui Întunecat și a cărților de joc care-l susțin. Fiecare etapă a procesului narativ devine un pretext pentru exerciții erotice cu partenerile exotice furnizate de *All-the-land*.

În trilogia *Her Wonderland Kings: A Reverse Harem Alice in Wonderland Story*, de Stefanie Marie, protagonista – Alex (Alexandra) – se aruncă intenționat în vizuina iepurelui, pentru a scăpa de avansurile inoportune ale fostului ei logodnic și ajunge în Țara Minunilor – cea din povestea lui Carroll. Lucru explicabil și prin faptul că Alex este o descendentă îndepărtată a Alisei originale. Misiunea ei este să salveze Țara Minunilor de pericolul care îi amenință existența, întreținând relații intim-oculte cu cei patru regi ai ei. Ceea ce și face, pendulând între pământ și dimensiunea carrolliană, pe parcursul celor trei volume (*War of Hearts, Betrayal of Hearts, Queen of Hearts*).

Alice’s Erotic Adventures in Wonderland, de Angel Carter, aproximează și ea schema narativă a originalului, dar pagina unde se poate comanda cartea pe Amazon se simte obligată să-i avertizeze pe eventualii cititori: „This is a work of far-fetched fiction intended for adult audiences and contains scenes of corporal punishment, coercion, oral sex, BDSM and sex. Please do not read if you find the subject matter is not to your taste. All humans and mythical beings in this work are over eighteen (sublinierea îmi aparține).”⁵ Un avertisment similar ar fi perfect valabil și pentru *Alice in Wonderland, an Erotic Tale* (primul

volum din seria *Filthy Fairy-tales*, de Spirit Kitty – desigur, toți acești autori scriu sub pseudonim).

Portalul tradițional (galeria de leporidă) și personajele standard nu lipsesc nici din *Sex in Wonderland*, de Lisa Harry, unde o Alisă nimfomană dezvoltă o fixație pentru Pălărierul Nebun. Și în trilogia *Alice DOES Wonderland*, de Vixen Wade, infuzia de contemporaneitate erotică *hard-core* este distribuită din gros pe coordonatele originalului, într-o lume populată de aliați erotomani și inamici senzuali. La fel și în *Alice's Sexual Discovery in a Wonderful Land*, care deschide seria *Alice's Erotic Adventures*, a cărei autoare multipremiată și mega-vândută, Liz Adams, se specializează în reciclarea în cheie erotică a basmelor clasice (*Amy "Red" Riding's Hood, Goldie's Locks and the Three Men* etc.).

Inspirată de *futanari*, personajele pornografice din publicațiile *manga* de tip *hentai* (*futanari* – *futa*, pe scurt – se referă în japoneză la hermafrodit), Amelia Rose, în *Alice in Fertile Futa Land*, își trimite Alisa – desigur, pe urmele unui iepure alb – pe un tărâm populat de ființe pe cât de monstruoase, pe atât de atrăgătoare (pentru ea). În cele din urmă, Alisa ajunge în patul Reginei Roșii, unde și rămâne.

Antologia *The Circler Treasury of Erotic Wonderland: Erotic Tales of Alice and Beyond* (editor J. Blackmore) conține zece proze de diverși autori care o dau pe o aparent inepuizabilă Alisă pe mâna (și pe mintea) debordând de erotism a adulților. E ca și cum autorii, intuind că nu pot concura cu Lewis Carroll la propriul lui joc, îi mută „jucăriile” pe un teren unde se simt suverani.

În alte cărți cu componente erotice care se revendică de la Alisa lui Carroll, aluziile la original sunt mai estompate, iar încărcătura erotică e diminuată considerabil, dar în niciun caz absentă. De pildă în *Glass Houses: A Modern Dirty Alice in Wonderland Tale*, de Lux Miller, unde subtitlul spune tot. Sau în *The Secret Diary of Alice in Wonderland, Age 42 and Three-Quarters*, de Barbara Silkstone, carte chiar lizibilă, unde, dincolo de titlu, aluziile sunt rafinate și ingenios inserate în text. Încă din titlu sunt bifați doi autori cunoscuți – Lewis Carroll și Sue Townsend (*The Secret Diary of Adrian Mole, Aged 13¾*). Protagonista Alice, agent imobiliar, evoluează în circumstanțe care corespund doar minimal, dar subtil, celor din *Alisa* originală. Un iepure misterios îi taie ocazional calea, de obicei în parcări, iar jurnalul pe care îl ține la sfatul psihoterapeutului într-un caiet pre-inscripționat cu citate din cartea lui Carroll rezzonează neliniștitor cu citatele respective. Dar această Alisă târzie este, după mărturisirea autoarei, mai degrabă o replică la Elizabeth Bennet din romanul lui Jane Austen *Mândrie și prejudecată*, ceea ce permite speculații interesante cu privire la un posibil model de maturizare pentru Alisa lui Carroll. În fine, aici erotismul este incidental și temperat și oarecum adiacent subiectului, în comparație cu cărțile menționate până acum, cărți pe care, vorba aia, „le-am citit eu, ca să nu trebuiască să le citiți dumneavoastră”.

Sunt cărți obscure, publicate independent sau la edituri efemere, dar cel mai adesea comentate cu entuziasm pe Goodreads și Google Books de un mare număr de cititori, aparent bine informați cu privire la opera lui Lewis Carroll. Faptul că Lewis Carroll și ale sale Alise au pătruns atât de adânc în conștiința

publicului și se perpetuează în forme neașteptate în rândul autorilor și cititorilor e o probă convingătoare a viabilității lor.

Lista cărților în care ficțiunea „pentru copii” a lui Lewis Carroll servește drept trambulină ar putea continua – și chiar continuă, pentru că prelucrările erotice ale Alisei par să se înmulțească de la an la an. Am reprodus aici doar câteva din zecile de titluri descoperite la o căutare relaxată. Ele poartă proiecția distorsionată a Alisei primordiale prin tot felul de dimensiuni ale extazului erotic, într-un Wonderland ajustat ad-hoc.

Tendințe similare se înregistrează și în alte genuri, de pildă în muzică. Un singur exemplu e de ajuns să ilustreze cu asupra de măsură această direcție: pe fața B a *single*-ului *The Last of the English Roses* (2009), care marchează debutul carierei solo a lui Peter/Pete Doherty, supranumit „pălărierul nebun al rockului” (ex *Libertines*, ex *Babyshambles*), apare piesa „Through the Looking Glass”, unde cele două cărți cu Alisa sunt comprimate fără menajamente într-o viziune erotică: „Through the looking glass/ In between your thighs/ A talking cat's no great surprise/ As we go straight down the rabbit hole/ There we go...”

Într-adevăr, *there we go*. De aceea nu e de mirare că, în acest context pan erotic, atunci când am dat întâmplător peste titlul *Alice in Bed*, m-am gândit la ce e mai rău. Dar am avut plăcuta surpriză să constat că era vorba de prima piesă de teatru scrisă de Susan Sontag, în 1992. Textul (al cărui titlu complet este *Alice in Bed: A Play in Eight Scenes*⁶) este o fantezie dramatică, în care Susan Sontag suprapune spectaculos viețile lui Alice James (sora lui Henry și William James) și a eroinei lui Lewis Carroll. Până și titlul conține o trimitere la Lewis Carroll, de astă dată la poemul *The Hunting of the Snark: An Agony in Eight Fits*.

Poveștile lui Lewis Carroll se dovedesc surprinzător de fertile nu doar pe terenul prozei erotice (proaste), dar și în zone radical diferite de ea: literatura horror și de acțiune, literatura *steampunk*, literatura psihedelică și tot așa, până la literatura de popularizare a unor domenii științifice mai greu accesibile, cum ar fi mecanica cuantică, filosofia, psihiatria, matematica, nanotehnica, lingvistica...

Comentând piesa lui Pete Doherty „Through the Looking Glass”, Adam Rathe se întreba în revista muzicală *Spin*⁷ ce-ar zice Lewis Carroll la auzul versurilor care-i „prelucrează” opera. Și tot el declara că preferă să nu știe. Subscriu. Dar asta nu mă împiedică să găsesc toate aceste „prelucrări” fascinante.

M

Pentru lista completă
a notelor de subsol,
scanați codul QR

Florin Bican – scriitor, recitator, propovăduitor, critic și traducător de literatură pentru copii, care se adresează în egală măsură și adulților. Că și ei sunt oameni.

A fost ca-n filme

Cea mai mare afacere a Securității

LIVIU TOFAN ȘI STEJĂREL OLARU

Cea mai mare afacere a Securității. Probabil cea mai mare. Foarte probabil. Un fapt e că Securitatea a fost implicată în multe afaceri în anii regimului comunist, unele mai dubioase decât altele și despre care nu știm încă decât foarte puțin. Ca afaceri mari din acea perioadă, în valoare de zeci și sute de milioane de dolari, cunoaștem, de pildă, vânzarea de evrei și etnici germani¹, dar ele nu au fost afaceri ale Securității, ci ale statului comunist, doar intermediare și asistate de Securitate. S-a făcut și trafic de arme, de copii (adoptii în țări occidentale pe dolari), s-au înlesnit operațiuni mafioate de contrabandă, s-au traficat documente falsificate etc., dar toate acestea „pe relația externă“, ca să folosim terminologia Securității. Acum, vă vom dezvălui o afacere derulată doar pe teritoriul României, controlată total și exclusiv de Securitate, afacere din care au rezultat în final peste un miliard de lei (respectiv zeci de milioane de dolari). În timpul regimului comunist din România, nu a existat o afacere clandestină mai amplă, mai profitabilă și mai reușită ca aceasta. O afacere privată a Securității, destinată îmbogățirii personale a participanților.

Aparentul paradox – afacere privată a Securității – se explică relativ simplu. A fost privată pentru că, la prima vedere, a aparținut unui cetățean oarecare, un „particular“, cum se spunea. Și s-a produs în locuința lui. O locuință ceva mai mare, e drept: o vilă din zona Dorobanți-Floreasca, aproape de cartierul Primăverii al nomenclaturii comuniste și la doi pași de reședința lui Nicolae Ceaușescu. Zona cea mai controlată și supravegheată de Securitate din toată țara. Și tocmai aici, sub nasul lor, afacerea privată a lui Dorel din strada Locotenent Aviator Șerban Petrescu a funcționat nestingherită ani de zile, producând echivalentul a un milion de dolari pe lună². Cum a fost posibil?

Așa îi spuneau amicii, Dorel. Pentru ceilalți era „domnul inginer Teodor Zamfir“. Uneori se recomanda singur, cu mare îndrăzneală și insolență, drept „colonelul Zamfir“. De fapt, nu era nici chiar inginer, nici prea domn și în niciun caz colonel. În schimb, era multe altele (mai ales Dorel). La bază era un delicvent și afacerist înăscut, combinație destul de frecvent întâlnită și predestinată unei existențe de interlop (sau de politician, în democrație³). Doar că pe vremea aceea nu puteai fi mare interlop

și rămâne simultan în libertate decât cu voie de la Miliție sau Securitate, respectiv în colaborare cu acestea. Sau chiar sub tutela Securității, cum a fost cazul lui Teodor Zamfir, zisul Dorel. În numita vilă, evaluată la peste un milion de lei (în epocă) și pe care o cumpăraseră „cu banii jos“, funcționau neîncetat, zi și noapte, aproximativ 150 de aparate videorecorder care copiau filme străine. Asta se petrecea la mansardă, în „laborator“, cum îi spunea „patronul“. La demisol, Irina-Margareta Nistor devenea „vocea filmelor“ lucrând de zor la traducerea/dublarea casetelor originale, din engleză și franceză, în limba română.

Da, aceasta era afacerea. Cunoscută ca fenomenul casetelor video din anii 1980, adevărată manie națională într-o perioadă de privațiuni extreme, de neimaginat în zilele noastre. Pentru cei care au deschis aparatele mai târziu, cei trei F – foame, frig, frică – sunt pecetea acelor vremuri, un *watermark* de neșters. Din închisoarea în aer liber numită România socialistă, cei mai mulți cetățeni puteau „evada“ în doar două moduri: fie ascultând Radio Europa Liberă, pentru informare, fie vizionând filme străine pe casete video, pentru divertisment, un fel de anestezieră. Practici clandestine amândouă. „Gura de oxigen“, expresie aplicată Europei Libere de ascultătorii sufocați de propagandă și cenzură, s-a extins atunci asupra casetelor video. Doar că, spre deosebire de Europa Liberă, această „gură de oxigen“ nu venea de la americani, ci de la Securitate. Care o făcea în cu totul alt scop, unul pur mercantil. Securitatea era o instituție profund coruptă. Daunele colaterale în sens ideologic nu o mai preocupau la acel moment. Securității se chiverniseau pentru viitor. Fenomenul casetelor video a fost, probabil, și un indicator al descompunerii regimului ceaușist.

Numai oameni verificați aveau acces la vila din Floreasca. Dorel nu trata decât cu angroșiști de încredere. Veneau din toată țara, zilnic, și cumpărau până la 100 de casete la fiecare vizită. Un pachet de 100 000 de lei avea cam 30 cm. înălțime. Nu se numărau, era pe încredere. Prețul unei casete era de 1000–1200 de lei. Scump, dar merita. Doar de la Dorel puteai obține casete de

bună calitate cu filme noi și, mai ales, dublate în românește, ceea ce era esențial pentru o distribuție de masă. Angrosiștii la rândul lor aveau rețele în toate marile orașe, de unde se distribuia mai departe în localitățile mai mici. Multiplicarea casetelor continua pe plan local, se făceau copii după copii, pe diverse paliere de distribuție, însă calitatea acestora era tot mai proastă. Se vindeau oricum ca pâinea caldă, cu 300–500 de lei bucata. Avea lumea bani, pentru că nu avea pe ce să-i cheltuiască.

„La video“ se mergea noaptea. În casele celor care aveau televizor color și aparat video se adunau până la 20 de persoane la un film (sau două, sau trei, unul după altul). Era gratis pentru prieteni, altfel costa zece lei de persoană și film. Mulți și-au făcut din asta o sursă bună de venit. Sigur că o astfel de activitate presupunea și niște investiții. Un televizor color era scump și greu de procurat. Erau aduse din afară, secondhand de regulă. În țară, televizoare color s-au produs abia după 1983 și se găseau cu mare dificultate, cu liste de așteptare și cu pile (sau cu șpagă, sau cu amândouă), pe deasupra fiind și foarte scumpe, circa 18 000 de lei. Și mai greu era cu aparatele video. Costau între 25–35 000, doar player, și 50–70 000 de lei, recorder, cele care puteau să și înregistreze, nu doar să redea. Venitul mediu anual al unui român era de circa 35 000 lei. Cu 70 000 de lei puteai să cumperi o Dacia, mașina de vis a oricărui român. Problema era că, oricât de scumpe ar fi fost aparatele video, ele nu se găseau în comerțul oficial. Statul român nu producea și nu vindea așa ceva. Toleră însă piața gri. Se găseau, mai rar, în așa-numitele Shopuri⁴, magazinele pe valută forte (dolari, de pildă, pe care un cetățean român nu avea voie să îi dețină). Dat fiind faptul că fenomenul video a crescut la scară națională în a doua jumătate a anilor 1980, numărul aparatelor video intrate în țară trebuie să fi fost foarte mare. De regulă, aparatele erau trimise din Occident de rude și prieteni (și pentru care se plătea vamă), sau erau aduse de marinari, sportivi, artiști, șoferi de tir, piloți etc. (mai puțin vămuite). Comercializarea se făcea la vedere, prin anunțuri în

România liberă (și ziare locale), sau prin consignații. Nu ar fi fost nicio problemă pentru Securitate să interzică asemenea anunțuri și să blocheze acest comerț dacă ar fi vrut. Sau să interzică pur și simplu introducerea aparatelor VCR (*Video Cassette Recorder*) în România. Nu s-a întâmplat însă nimic.

Fenomenul video al anilor 1980 a fost interpretat în cele mai diverse feluri. Era o supapă, credeau cei mai mulți, o supapă pe care Securitatea o tolera având în vedere starea de profundă nemulțumire a populației din cauza condițiilor de trai extrem de grele – alimente pe cartelă, frigul ucigător din case iarna, întreruperea curentului electric, cozile uriașe la orice, de la carne la benzină și hârtie igienică... S-a speculat cu privire la caracterul subversiv al fenomenului, de subminare a regimului comunist prin expunerea în masă a românilor la calitatea vieții occidentale etalată în acele filme, la bunăstarea și libertatea oamenilor din „capitalismul putred“. Admirând clandestin acele imagini ca de vis, participanții „la video“ aveau impresia că dau cu tifla regimului și „fentează“ Securitatea. Părea că regimul nu mai era capabil să controleze situația, să se impună și să aplice măsuri drastice împotriva fenomenului video. Doar că, pentru așa ceva, regimul depindea de Securitate în primul rând. Iar Securitatea – ne referim la un grup restrâns de ofițeri superiori din departamentul de spionaj al Securității, cu poziții de putere și control excepționale – avea socotelile ei. „Epoca de aur“ s-a dovedit, pentru unii, realmente aurită.

Ați venit la momentul potrivit, momentul de mare plictis al trăirii.⁵

Foarte discret în toți cei 30 de ani de la revoluție, Teodor Zamfir nu a vorbit niciodată cu presa. Nu și-a dorit publicitate, era a doua sa natură să rămână „sub radar“. Un deranj major l-a constituit documentarul *Chuck Norris vs. Communism*⁶, la care nu a vrut să colaboreze. A fost înregistrat pe ascuns, dar la final

realizatorii documentarului i-au mărturisit fapta și a acceptat ca înregistrările să fie redade în film. Vocea îi poate fi auzită în câteva secvențe, din off. Doar la final își arată fața, dar fără să vorbească. Oricum, filmul nu i-a plăcut deloc: „Nu e adevărat niciun pic.“

Introducerea la Zamfir ne-a făcut-o chiar Irina-Margareta Nistor, eroina filmului menționat. Am cunoscut atunci, într-o zi de februarie a anului 2020, un bărbat în putere în ciuda vârstei – avea 76 de ani –, nu prea înalt, cu un chip neplăcut, ceva între gargui și satir. Foarte amabil, dar distant în același timp, și cu efuziuni poetico-filosofice bizare. La începutul discuției noastre a încercat să fie cumpătat în expunere, însă curând i-a ieșit la iveală stilul logoreic și am înțeles imediat că era genul care știe să manipuleze prin discurs. O mască. Nu a părut surprins când i-am spus că îi citiserăm dosarul de la Securitate. S-a recunoscut imediat în „Zaharia“, numele conspirativ din dosar. Apoi a tot vorbit: „Ați venit la momentul potrivit, momentul de mare plictis al trăirii“, ne-a spus. Probabil că se plictisea realmente, nu-l mai căutau mulți – „Știți ce înseamnă să nu sune telefonul niciodată?“ Stătea la Tezaal, clubul lui (dezafectat) cu trei etaje din zona Domenii, în apropierea Bisericii Cașin și își omora timpul cu înregistrarea și catalogarea de clipuri muzicale vizionate pe o plasmă imensă („*Sexbomb* cu Tom Jones mi-a schimbat viața!“). Un etaj întreg părea să fie apartamentul său personal: cu un birou-salon uriaș, bucătărie, vestiar, baie și dormitor (plus sală de fitness la demisol). Era acolo toată ziua, adesea și noaptea, nu prea mai mergea la vilă. Tot acolo ne-am întâlnit și noi, mai multe zile la rând. A fost, cum a formulat-o el de la început, „O perioadă în care o să dansăm“. Voia să conducă el, desigur.

Nu s-a așezat pe scaun niciodată la întâlnirile noastre. Stând în picioare și privindu-ne de sus, avea probabil senzația că ne domină, că stăpânește situația și, în definitiv, că el, mentorul, ne îngăduie să intrăm într-o lume puțin cunoscută. Permanent mergea un televizor cu sunetul dat tare. Am dedus că acesta era fundalul lui sonor obișnuit, probabil că într-o stare de liniște nu și-ar fi putut suporta propriile gânduri, ceva trebuia să-l distragă.

Unii l-au descris drept un geniu. Ezităm totuși să-l numim inteligent pentru că ne e greu să-i asociem o trăsătură care să rezoneze pozitiv cu inteligența. Părea mai curând un prădător viclean și versat. O busolă morală clar nu avea, l-ar fi stânjenit teribil în excepționala sa carieră infracțională. Vorbind despre una sau alta, despre unul sau altul, făcea din alb negru și din negru alb cu o lejeritate șocantă: nu el l-a spionat pe Dorin Tudoran⁷, acesta l-a spionat pe el, Tudoran era omul Securității, ca și Nicolae Manolescu⁸; nu Securitatea l-a recrutat pe el, el a recrutat Securitatea – „Ei au fost în slujba mea, nu eu în slujba lor“ și tot așa. „Eu nu discut în termeni de bine și rău“ era una dintre formulele sale de relativizare exonerantă. „O capodoperă a diversiunii“ l-a numit scriitorul Dorin Tudoran (veți vedea de ce), și „un personaj de roman“. Prietenia era o noțiune pe care Zamfir o aplica exclusiv relației sale cu securiștii și milițienii. Un prieten adevărat nu a avut probabil niciodată, cel puțin nu a pomenit vreunul.

Nu știa nici o limbă străină și nu părea să fi citit la viața lui vreo carte bună, cum se spune, nu era genul. „Mi-am format vocabularul citind *Scînteia*⁹ în detenție“, ne-a spus el la modul serios. O bibliotecă nu am văzut la el, în schimb avea o colecție bogată de DVD-uri cu filme. Nu mai avea nicio casetă video.

Se credea providențial, un hărăzit, o ființă specială: „Sunt un hibrid... praf de stele“. Insista pe miraculosul care l-ar fi ajutat în diverse împrejurări, dădea exemple cu intervenția divină a unor călăuze astrale. Se raporta frecvent la personalități ca Freud, Napoleon, Einstein, Tesla: „Și prin mine se exprimă actul creației“. Pare că își concepuse o lume fantastică în care se simțea confortabil în raport cu realitatea sordidă a vieții lui, o lume în care își putea ostoi complexe. Acestea răbufneau ocazional prin expresii ca „un derbedeu ca mine“; „un șmecheraș care face bani“; „toată viața mea e infracțiune“. Apoi, iarăși: „Discuția asta cu mine ajunge la Cer“; „După ce stați de vorbă cu mine veți conștientiza showul trăirii“.

Cu destulă reticență s-a lăsat fotografiat de noi o singură dată și ne-am prefăcut că nu i-am simțit jena. A fost de acord să înregistrăm convorbirile, dar a refuzat să-l filmăm. Până la ultima discuție, când, surpriză: s-a declarat de acord să facem un nou film, dar de această dată unul bun, care să-i spună povestea adevărată. Nu a mai fost cazul. Nu că n-ar fi fost un proiect interesant.

Pentru lista completă
a notelor de subsol,
scanați codul QR

A fost ca-n filme. Cea mai mare
afacere a Securității,
Liviu Tofan, Stejărel Olaru
Editura Omnium, 2024

Liviu Tofan – jurnalist, scriitor. A lucrat 20 de ani în redacția românească a Radio Europa Liberă. În 2017 obține Premiul UCIN pentru cel mai bun film documentar de televiziune pentru Brașov 1987. Doi ani prea devreme. Stejărel Olaru – istoric, politolog, lector universitar, expert în istoria serviciilor de informații. A publicat, printre altele, Maria Tănase. Artista, omul, legenda (Corint, 2019) și Nadia și Securitatea (Epica, 2021).

Jurnal 3. Boala & Războiul

RADU VANCU

16 APRILIE [2023].

Mai întâi, acum câteva zile, La Spezia, unde Wagner a avut, în vara lui 1853, revelația frazelor inițiale din *Aurul Rinului*. Aici, în paradisul ăsta, au început așadar deopotrivă *das Gesamtkunstwerk*, opera de artă totală, & demența antisemită care avea să facă din Wagner figura cea mai repulsivă pe care o cunosc printre artiștii ultimi. Frumusețea totală & demența totală, concrescute din rădăcina aceluiași creier – traversând același paradis. Și având forța să transforme orice paradis într-un infern.

(Și viceversa? N-aș fi așa de sigur.) (Și n-aș fi așa de sigur ce spune chestia asta, adică faptul că paradis poate fi transformat într-un infern – dar nu orice infern poate deveni paradis. Indică asta o superioritate a paradisului față de infern – sau dimpotrivă?)

(Paradisurile sunt la fel de vulnerabile ca omul – asta e, în ochii mei, calitatea lor cea mai prețioasă.)

Apoi Cinque Terre, unde găseai versuri de Montale pe toate zidurile, ba chiar și pe plaja de la Monterosso – din *Ossi di sepia* (cel mai frecvent e „Meriggiare pallido e assorto“) și din *Fuori di casa*.

Apoi Veneția – în cimitirul San Michele, cineva a pus pe mormintele lui Brodski & Pound & Stravinski mici mesaje înrămate cu câte un text al lor, ilustrat cu desene. Pe al lui Brodski nu l-am putut descifra, era în rusă. Am transliterat ce m-am priceput, dar nu-mi suna a nimic cunoscut de mine. Al lui Pound e un mic poem din *Lustra*, unul dintre favoritele mele *all time* din tot ce a scris el: „And the days are not full enough/ And the nights are not full enough/ And life slips by like a field mouse/ Not shaking the grass“.

Două nopți de plimbări nocturne prin Veneția, cu Vargii & Vlad Pojoga. Ca întotdeauna, Veneția răsare numai noaptea, un astru nocturn făcut din piatră & lichid iluminat. Ca astru diurn, Veneția e un biet oraș splendid din piatră inundată de oameni. Cu o voință de frumusețe atât de disperată, încât mi-a adus în minte exclamația lui Mircea Ivănescu atunci când a văzut prima dată frumusețea disperată a Sighișoarei:

– Doamne, câtă spaimă.

19 APRILIE.

Aseară, la Marin Mălaicu-Hondrari & Alexandra Fuiuogă acasă, împreună cu Dan Coman. Ne-am uitat la meciul Manchester City–Bayern München, am vorbit despre literatură, am depănat ca bătrânii amintiri din junețe.

Din vorbă-n vorbă, am ajuns la ideea lui George Steiner enunțată într-o emisiune din 1982 moderată de Al Alvarez – anume că numai totalitarismele permit nașterea de capodopere. Mai erau în platou Brodski & Mary McCarthy; erau amândoi în complet dezacord cu Steiner; Brodski i-a spus, expirând calm fumul de țigară:

– George, știi cât îl iubesc pe Soljenițan. Ei bine, dacă m-ai pune să aleg între Soljenițan și democrație, aș alege democrația.

Încercam să argumentez (în linia lui Brodski) că limite tari există și în democrațiile liberale, nu doar în totalitarisme: corpul, limba, familia, profesiunea, toate pot deveni limite radicale. Marin asculta atent & răbdător (cam ca Brodski – și tot fumând) – apoi, expirând calm fumul de țigară, a conchis:

– Viața e un totalitarism – și scriem până murim.

21 APRILIE.

Întrebat cum anume procedeză ca să scrie, cineva a răspuns: „Scrii scriind“. Cred că-i suficient de limpede ce a vrut să spună. Exact la fel se învață și cititul în adâncime: citești citind. Cine va citi, vreau să spun cine va citi cu adevărat, coborând cât de mult poate în adâncimea paginii, până la adâncimi care riscă să-i strivească plămâni și inima și cușca toracică, va învăța singur cum anume să facă pentru a coborî de fiecare dată cu un centimetru mai mult.

(Nu pot numi citit decât acest fel de a trece printr-un text până când riscă să-ți strivească definitiv inima.)

Numai cititorul din specia amintită mai sus dă sens literaturii. El e adesea mai îndrăgostit de literatură decât scriitorul însuși. Și numai forța iubirii lui dă sens literaturii. Îi dă viață – și o face uneori să se întoarcă literalmente din mormânt. Precum Fanni Gyarmati, care găsește cadavrul soțului ei, Miklós Radnóti, în groapa comună în care zăcea de 18 luni, ucis de naziștii maghiari; îl exhumează &, în

Månelys, Peder Balke, 1870

buzunarul hainei, găsește carnetul cu ultimele lui poezii, scrise în săptămânile dinaintea morții. Dragostea lui Fanni a întors literalmente poezia din mormânt. Radnóti e un mare poet – dar Fanni e chiar mai mult decât atât. Numai ea & cei din specia ei fac din literatură ceva mai puternic decât literatura însăși. Și numai căutând în literatură ceva mai adânc decât literatura însăși.

Ceva care e omul însuși – și ceva care e, în același timp, complet diferit de omul însuși. Vreau să cred că va veni o vreme în care și chatboții vor fi transformați & reinventați de literatura pe care o scriu – exact în felul în care oamenii sunt transformați & reinventați de literatura pe care o

scriu. Un AI va plânge cândva citind un poem scris de alt AI. Abia asta va da sensul definitiv al literaturii: când va „trasumana“ (cu vorba lui Dante) nu doar oameni – ci și roboți & mecanisme. **M**

Fragment din volumul în pregătire la editura Polirom

Radu Vancu – scriitor și conferențiar al Facultății de Litere din Sibiu. A publicat, printre altele, Cantosuri domestice (Casa de editură Max Blecher, 2015) Cea mai recentă carte este Kaddish, publicată la Casa de editură Max Blecher în 2023.

„Totdeauna am fost pentru o libertate aproape scandaloaasă”

DIALOG ÎNTRE NORA IUGA ȘI ADELA GRECEANU

FOTOGRAFII: BARNA NÉMETHI | STYLING: IOANA IEREMIA ȘI ANDREI TUDOR
MAKE-UP: IULIA ENE | HAIR: ALEX CARAMAN

La 93 de ani, Nora Iuga este în continuare una dintre cele mai vii și mai pline de prospețime prezențe din cultura noastră. Tinerețea spiritului, bucuria de a trăi, forța vitală i s-au păstrat nealterate și cuceresc în continuare cititori de toate vârstele. A debutat târziu, la 37 de ani, cu volumul de poezie *Vina nu e a mea*. După încă un volum, *Captivitatea cercului*, i s-a interzis vreme de opt ani să mai publice. Acuzația: „erotism morbid”. Ca să nu piardă legătura cu limbajul, după cum mărturisește, a început să traducă din germană. În 1978, a revenit cu volumul *Scrisori neexpediate* și a continuat să publice constant. După 1989, a început să publice și romane. *Săpunul lui Leopold Bloom*, *Sexagenara și tânărul*, *Harald și luna verde*, *Hipodrom* sunt câteva dintre romanele care au impus-o ca pe o prozatoare originală, cu o voce inconfundabilă, în care se îmbină armonios gânduri, imagini concrete, amintiri, reflecții într-un flux al conștiinței perfect coerent.

În 2007 a primit în Germania premiul Friedrich Gundolf, acordat de Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung, pentru promovarea culturii germane. Printre autorii din a căror operă a tradus se numără: Elfriede Jelinek, Günter Grass, Herta Müller, Aglaja Veteranyi, Oskar Pastior, Eginold Schlattner.

Pentru propriile sale cărți a primit mai multe distincții, între care: Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru poezie (în 1980, pentru *Opinii despre durere*), Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru proză

(în 1994, pentru romanul *Săpunul lui Leopold Bloom* și în 2000, pentru romanul *Sexagenara și tânărul*), Premiul revistei *Cuvântul* (în 2005, pentru *Fetița cu o mie de riduri*, poem-roman), Premiul Radio România Cultural (în 2014, pentru romanul *Harald și luna verde*), Premiul „Gheorghe Crăciun” pentru Opera Omnia, acordat de revista *Observator cultural* în 2014.

La recomandarea președintelui Republicii Federale Germania, Joachim Gauck, în 2015 a fost decorată cu ordinul „Crucea de merit” în grad de cavaler.

În anul 2017, președintele României, Klaus Iohannis, i-a conferit Ordinul Național „Pentru Merit”, în grad de Comandor.

Am cunoscut-o pe Nora Iuga la finalul anilor '90. O lungă perioadă de timp ne-am întâlnit săptămânal și am avut conversații interminabile la telefon. Într-o zi de la începutul prieteniei noastre, întâlnind-o întâmplător în Piața Romană, i-am declarat că de-acum o să-i spun pe nume. Nu s-a mirat câtuși de puțin. Între noi sunt 44 de ani, dar, cum am mai zis și cu altă ocazie, sunt 44 de ani de tinerețe, tinerețea ei. Așa că, și în acest interviu îi spun „tu”. Cred că i s-ar fi părut ridicol să-i vorbesc brusc cu „dumneavoastră”.

Am vorbit cu Nora Iuga despre viața și literatura ei, despre filmul *De ce mă cheamă Nora, când cerul meu e senin*, care i-a adus enorm de multă bucurie, dar și despre ce a rămas constant vreme de decenii în viața și scrisul său.

Să începem cu copilăria. Ai povestit de multe ori cum ai copilărit prin Europa, fiindcă părinții tăi au fost artiști - mama balerină și tatăl violonist - și împreună cu ei ai călătorit în primii ani ai copilăriei, puțin înainte de război, în Germania, dar și în alte țări europene în care părinții tăi aveau turnee. Ce efect crezi că a avut asupra ta această experiență la o vârstă atât de mică?

De foarte multe ori mă întreb dacă eu nu sunt, de fapt, în proporție de 90% produsul acelei copilării. Acum, după atâția ani, mi se pare că felul în care scriu poezie și felul în care gândesc, felul în care mă împrietenesc cu oamenii, felul în care mă îndrăgostesc și cei de care mă îndrăgostesc încă, mi se pare că toate sunt produsul acelei copilării pe care am avut-o eu, foarte neasemănătoare cu a colegilor mei de generație de la noi din țară, atâția câți au mai rămas, căci am 93 de ani. Îmi place să-mi spun vârsta, mă laud cu vârsta asta mai mult decât cu poezia pe care o scriu. E, într-adevăr, o victorie.

Te-ai născut la București, dar ai copilărit prin Europa, ai făcut școala și la București, dar și la Sibiu, la școala de maici, la Ursuline. Cum ai ajuns să te stabilești la Sibiu?

Am ajuns prin taică-meu, care a fost șef de orchestră. Tata a absolvit Conservatorul la Timișoara. Bunicul din partea tatălui, jumătate croat, jumătate ungar, era, din câte știu, saxofonist. Și avea o tradiție în spate numai de muzicieni. Sigur că tata a urmat tradiția asta și, când a terminat liceul, a intrat și el la conservator și până la urmă a devenit prim-violonist la Operă. Acolo a cunoscut-o pe mama. Cred că părinții mei au jucat un rol extraordinar în devenirea mea: nu numai că am ajuns și eu poetă, deci artistă cu A mare, dar și temperamental, și sensibil, și moral sunt foarte marcată de genul artist. La Sibiu am ajuns fiindcă tatăl meu a avut un contract, un angajament la Römischer Keiser, hotelul Împăratul romanilor, care era, zic eu, cel puțin pe vremea aceea, un local de elită, unde veneau sașii cu morgă, cu tradiții... Mi s-a părut interesant genul ăsta. Și acum am un prieten bun care locuiește în Sibiu, din când în când ne-am mai și scris, e vorba de Joachim Wittstock, care este și el o persoană cu un aer foarte aristocratic. Suntem o generație care păstrează niște trăsături așa, ușor aristocratice, suntem ridicoli. Dar nu știu cât va mai dura acest lucru. E un gen de om care începe să pălească tot mai tare. Adică întâi cade încet, încet în ridicol, până când dispăre din memoria societății. Așa cred că se întâmplă. Poate devine personaj în unele romane ale celor mai tineri.

Facultatea ai făcut-o la București, unde ai studiat germana. Apoi ai devenit profesoară și te-ai întors pentru o vreme la Sibiu, mereu te-ai întors la Sibiu, orașul pe care îl îndrăgești foarte mult. Ce te atrage la acest oraș?

Este orașul pe care eu îl iubesc chiar cel mai mult. Pe mine m-a influențat și școala pe care am făcut-o acolo, la Ursulinen Kloster. Această școală mănăstirească, pentru unul care are morbul poeziei în el din adolescență, a fost aur. A fost un teren uluitor ucenicia la o școală de maici catolice. Imaginează-ți, ce comoară!

De ce? Cum era atmosfera la maici, la Ursuline?

Păi, era teribil. În primul rând era apariția lor pe culoarele interminabile. Clădirea Ursulinelor avea niște coridoare imense, întunecate tot timpul. Și icoane foarte mari pe acei pereți, care reprezentau o grămadă de maici starețe din trecut. Pe urmă era biserica și într-o parte, jos, exista un intrând unde era o masă, cu o cuvertură neagră și acolo, cam la o lună o dată, exista un sicriu în care era o maică. Maicile erau destul de bătrâne și cam la o lună murea câte una. Noi, mai ales cei de la internat, eram duși să ne luăm rămas-bun de la maicile din sicriu. Chestia asta provoca în mine o efervescență ciudată. Nu mă impresiona mortul, mai degrabă pot spune că mi-era puțin frică, dar vezi, rămâne o scenă de neuitat, adică tabloul îmi rămâne în minte. Erau multe lucruri care mă impresionau. Văd umbrele maicilor cum mergeau pe culoare și întotdeauna, bineînțeles, aveau *Rosenkranz*-ul, mătâniile, de gât. Erau îmbrăcate în rasă neagră, cu un guler alb imens, apretat și, de câte ori ne vedeam, noi spuneam *Gelobt sei Jesus Christus*, „lăudat fie Domnul Iisus Hristos“, ele ne zâmbeau foarte blând și întotdeauna scoteau din buzunarul rasei călugărești o bomboană, o ciocolățică și ni le dădeau. Era foarte impresionant, erau foarte blânde și foarte bune cu noi.

Dar era ceva în copilăria ta, în adolescența ta, care anunța că o să fii poetă, că o să fii scriitoare?

Păi da, primele două poezii le-am scris în Sibiu, totuși. Tata făcea studii la vioară în fiecare dimineață. El era în dormitor cu studiile, mama era plecată și eu, în bucătărie, ziceam că îmi fac lecțiile la istorie. Și, când colo, am văzut la piciorul mesei un teanc de cărțile colorate, cu poze. Era colecția „Femei celebre“ și toate copertele erau cu câte o superbă femeie cu gâtul în laț. Am început să le citesc și le citeam cu o pasiune nebună și până la urmă am început chiar să-mi doresc să am destinul lor. Și noaptea, multă vreme, am avut coșmaruri că sunt dusă la ghilotină și mi se taie capul. Cam astea au fost rezultatele, adică primele accente de poet, dacă vrei. Că voiam să am destinul acestor mari curtezane care sfârșeau pe eșafod.

Ai debutat abia la 37 de ani, în 1968, cu volumul de poezie *Vina nu e a mea*. De ce abia la 37 de ani?

Primele două poezii, pe care le-am scris atunci, în acea bucătărie, mi s-a părut că sunt de o prostie îngrozitoare. Nu știu de unde aveam eu simț critic pe vremea aceea. De unde până unde mi-am dat eu seama că sunt poezii foarte proaste? Și n-am mai scris absolut nimica. Asta se întâmplă când aveam 11 sau 12 ani, în Sibiu. Și nu am mai scris până prin '66. Fiindcă debutul a fost în '68. Și de scris, probabil că nu aș fi scris niciodată poezie și nici alte texte, pentru că nu știu că aș avea talent. Nici nu mă împingea nimic spre chestia asta. Nu stăteam așa, să visez cai verzi pe pereți, cum i se întâmplă unuia care e marcat de un talent special. „De vină“ aici a fost Nino, bărbatul meu (poetul George Almosnino), care scria deja foarte mult și care, zic eu, a fost un poet foarte talentat. Din păcate, nu a fost văzut. Așa cum și în ziua de azi mă

Intrarea mea la apă

RALUCA NAGY

De la prima ninsoare suficient de stabilă cât să merite o încercare pe pârtie, adică de pe 30 noiembrie, zilele mele se împart între apă în stare solidă și lichidă. Mai exact, în cele în care nu ajung pe pârtie, merg la piscină.

Înainte să ies din Europa, imaginarul meu în materie de vestimentație feminină de intrat în apă lichidă, în public, se reducea la două costume: întreg sau din două piese. Diferența esențială între cele două este opțiunea de a-ți acoperi (și) burta/torsul sau nu. Practic, istoricul european al costumului de baie se poate rezuma la asta din cauza concepției, până pe la jumătatea anilor '50 și până la Brigitte Bardot, că buricul e prea „anatomic“ pentru a fi arătat în pub(l)ic. Nu iau în calcul modele, cum ar fi cea topless care, în unele perioade, a făcut ca acest costum să însemne doar un slip, exact ca în copilărie.

Înot de mică (o vreme am făcut asta ca sport de performanță), iar în prima parte a vieții purtam doar slip. Abia când mi-au dat sânii am constatat că nu mai era suficient și am fost mai atentă la colegele mai mari cu ciudățenia aia de „costum întreg“. Am rugat-o pe mama să-mi cumpere și mie unul, doar că, în penuria anilor '80, pur și simplu n-a găsit nicăieri. Situația devenea tot mai jenantă pentru mine, așa că am insistat și, într-un final, a venit soluția salvatoare: echipa feminină de gimnastică a României era în plină glorie, așa că existau și costume berechet; mama mi-a cumpărat două, unul portocaliu cu dungi albe și unul bleumarin. Le-am discutat mânecile și le-am încercat, pe rând. Cel deschis la culoare s-a dovedit mult prea transparent, încă de la primul antrenament, așa că l-am abandonat în dulap și am mers în continuare cu cel bleumarin. În aceeași vară, la mare, n-am mai purtat doar slip, aveam două triunghiuri agățate de două sfori în partea de sus, una care se lega în jurul pieptului și alta în jurul gâtului. Pe scurt, bikini.

Viața a mers înainte, netulburată, până la începutul mileniului. Prima amintire vagă despre femei care intrau în apă altfel o am din Maroc. Pe plajă, majoritatea erau îmbrăcate, exact așa cum mergeau pe stradă, anume în rochia aceea tăiată dintr-o bucată, dreaptă, pe numele ei *djellaba*, și cu capul acoperit. Tot așa intrau și în mare. (Celebru *burkini/burqini* s-a inventat abia la începutul anilor 2000.) Asta s-a întâmplat acum aproape 25 de ani, că închid ochii și nu știu dacă văd amintirea mea sau vreo scenă dintr-un film. Nu țin minte nici dacă eu am intrat

sau nu în valurile maghrebiene, am o singură poză pe o plajă, îmbrăcată.

Nimic special încă vreo alți zece ani, apoi, în 2012, am ajuns la Tokio. Cum înot dintotdeauna, încerc oriunde să caut oportunitatea de a o face. La Tokio, piscina care ținea de campusul universității unde lucram mi-a rămas inaccesibilă, dintr-un circuit birocratic (care conținea inclusiv analize medicale foarte sofisticate) de o absurditate pe care n-am să mă apuc să o explic aici și acum, că s-ar transforma textul acesta într-un *rant* despre Japonia. (În paranteză fie spus, fac referire la absurd de două ori în acest text și aș vrea ca cititorul să aibă în gând, mai degrabă, sensul original al cuvântului, cel de „inexplicabil“).

Am experimentat, însă, intrarea în apă... termală. Mă ferisem de *onsen*, dar am clacat în timpul iernii nipone, înghețasem – nu pentru că ar fi temperaturile foarte joase în capitală, ci fiindcă nu sunt bine izolate casele; nici încălzire centrală nu prea au. Am intrat pe ușa unei băi termale publice, aproape de casa mea, mi-am luat, de la automatul cu multe luminițe, un bilet care includea în preț „prosopul modestiei“. Am purces după perdeluța roșie, adică partea alocată exclusiv femeilor (cea pentru bărbați e după perdeluța albastră), m-am dezbrăcat rapid și mi-am pus hainele într-un coș. Am tot tras, fără succes, de prosopel, de-o parte și de alta a buricului, dar dreptunghiul alb era prea mic să mă acopere și sus, și jos. Cum topless făcusem de vreo două ori (mai mult din spirit de gașcă), am ales să mă acopăr în partea de jos. Probabil că japonezelor minione din jurul meu le-ar fi acoperit prosopul ăla tot ce era nevoie, doar că ele îl țineau, nonșalant, în mână.

Am trecut de ușa glisantă de sticlă a vestiarului și am aterizat între zeci de trupuri perfecte navigând aburul. Cam jumătate erau aliniată de-a lungul peretelui, așezate pe tabureți, în fața oglinzilor. Se frecau zdravăn pe toate părțile corpului, cu același prosop, dar clăbucit. Apoi se clăteau îndelung, fie cu dușul, fie cu ligheanul din plastic, identic cu taburetul. Ordinea corectă era să te speli înainte să intri în bazine, ceea ce am făcut și eu, cât am reușit de rapid.

M-am strecurat stingheră până într-un colț, printre perechi sau grupuri de femei care povesteau, scufundate până la gât în apă foarte fierbinte, purtând accesoriul bucluș pe cap, pliat în două. Le-am urmat exemplul. Când n-am mai suportat căldura,

©Ioana Sîsea

am trecut, printr-o altă uşă semi-transparentă, în partea din aer liber a *onsen*-ului. La un metru de mine, o bunică le explica celor trei nepoate cum și de ce își ține prosopul pe cap – era partea din corp care nu ajungea niciodată în apa bazinului, în care oricum nimic textil nu avea ce căuta, n-ar fi fost igienic.

Naturaletă cu care se mișcau corpurile alea goale m-a uimit nu doar atunci, ci de multe ori după, până a devenit normalitate. E drept că poate ajută și separarea pe sexe – doar băieții veniți cu mamele lor am văzut amestecați printre femeile de toate vârstele.

Nici la mare sau în altă apă n-am ajuns în primul an petrecut la Tokio, am rămas doar cu experiența *onsen*-ului și cu imaginea

asta despre Japonia, de nud/non-textil în apă. M-am întors în Europa, viața a mers înainte încă niște ani pe (dihotomia) burtă acoperită versus descoperită.

În octombrie 2019 am aterizat, inițial pentru câteva luni, în Vietnam. S-a întâmplat să fie, în curtea complexului de blocuri unde stăteam, o piscină – în clima tropicală de la Saigon, descoperită. În prima dimineață după ce m-am trezit din *jetlag*, am coborât entuziasmată la parter. Fiind destul de devreme și pentru că scopul meu era să înot, nu să mă bronzez, mi-am pus costumul întreg. Înainte să apuc să intru în apă, am surprins niște priviri ușor stânjenite, mai ales din partea copiilor. Mi-am studiat ținuta, nu era deloc decoltată, nici transparentă; un

costum de înot „normal“, dar pe care îl simțeam inadecvat. M-am gândit și că, poate, nu el era ținta privirilor, ci apariția unei noi vecine, nevietnameze. M-am așezat pe margine și i-am studiat eu pe ei mai atent, și copiii, și mame (singurul domn întins pe un șezlong părea adormit): pe scurt, erau îmbrăcați până-n dinți, cu niște costume care semănau mai mult cu cele de scufundări sau maximum pentru surf – ceea ce în engleză se numește *rash shirt/vest/guard*. Singurele părți descoperite erau mâinile, labele picioarelor, plus gleznele și capul. O mamă avea ceva mai multă piele la vedere, adică îi erau doar pulpele acoperite, nu și gambele.

Am intrat, totuși, în apă, am înotat așa cum eram, dar a fost prima și ultima dată când acel costum a pătruns în piscina blocului meu. M-am întors acasă, m-am îmbrăcat și m-am dus să-mi cumpăr unul corespunzător, iar de atunci încolo n-am mai făcut notă discordantă. Nu l-am găsit teribil de comod pe cel nou, însă mi-am adus aminte că, într-unul foarte asemănător, înotătoarea australiană Annette Kellerman fusese arestată pe o plajă pentru expunere indecentă – e drept că asta se întâmpla cu mai bine de un secol în urmă, la răscoala din 1907.

În discuțiile ulterioare cu amici vietnamezi, am aflat că nu neapărat jena sau pudoarea erau responsabile cu acoperirea, cât puterea soarelui, intensitatea UV-ului, reticența la bronz – lucru cu care mă mai întâlneam, într-adevăr, în timpul verii la Tokio, cu nelipsitele mănuși lungi de bumbac, menite să apere tenurile de porțelan ale japonezelor. Pielea albă e asociată cu frumusețea și delicatețea, există și un termen special pentru asta, *bihaku*. Tradiția vine din epoca Heian (794–1185), iar un proverb spune că pielea albă acoperă cele șapte defecte (*iro no shiroi wa shichinan kakusu*) – dacă o femeie are tenul deschis, e automat frumoasă. Despre cât de speciale sunt hainele ca să te ferească de soare în diverse țări din Asia aș putea scrie o poveste separată.

Următorul șoc a fost pe litoralul vietnamez, unde lumea se îmbăia „îmbrăcată“ – nu în costum dintr-ăla de care îmi procurasem, ci mai apropiat de ceea ce văzusem în Maroc: pur și simplu, în haine, adică într-un fel de pijamale multicolore și largi, niște seturi cu cămașă și pantalon până la genunchi. Indignată, dar și contrariată, m-am ținut vreo câteva zile de costumul meu, și foarte rău am făcut, pentru că m-am trezit cu o infecție urinară – am povestit despre asta puțin mai mult în cea mai recentă carte a mea (*Despre memoriile femeii și alți dragoni*, colecția n'auto, Nemira 2023). Din cauza umidității din aer, materialul gros și supraelastic nu se usca niciodată complet. Mi-am cumpărat, într-un final, pijamale, care nu apucau să devină un teren colcăitor de bacterii, iar până se uscau, păstrau o răcoare chiar plăcută. Au devenit rapid unul dintre *outfiturile* mele preferate.

Toată perioada cât am locuit în Vietnam (aproximativ doi ani), pielea mea a arătat ca a unui ciclist: fața, mâinile și gambele de o nuanță mult mai închisă decât restul corpului. De câte ori mă vedea, o prietenă vietnameză îmi mângâia ușor mâinile și, aproape cu lacrimi în ochi, deplângea soarta pielii bronzate, încercând să mă convingă că e păcat de mine și de albeața mea

naturală, să mi-o protejez mai bine de soarele nemilos – da, cu mănuși. Mi-am cumpărat, la un moment dat, o pereche cu print *Burberry*, le-am purtat de două ori și le-am uitat într-un sertar.

În 2021 m-am mutat iar în Japonia, de data asta pe o altă insulă a arhipelagului, Hokkaido, unde prilejurile de a intra în apă, alta decât termală, au fost, în cei doi ani jumătate de când sunt aici, multiple. La un lac din apropierea orașului în care locuiesc am constatat că echipamentul folosit era exact cel de piscină în Vietnam: acoperire supraelastică, pe cât de completă posibil. Clima din Hokkaido este temperată, nu tropicală, așa că n-am făcut nicio infecție urinară, slavă Domnului. Același costum de înot cumpărat în Vietnam mi-a fost de folos și la marea japoneză. O singură dată am atentat să intru cu „pijama-*malele*“ vietnameze și mi-am luat niște priviri încrucișate de m-am potolit. Sincer, s-ar putea să fi fost mai mult din cauza culorilor, care ieșeau flagrant din spectrul uni și nuanțe de pământ plus bleumarin în care se îmbracă majoritatea covârșitoare a japonezilor.

N-am mai trecut prin Absurdistan și am reușit inclusiv să pătrund la piscina cartierului meu din Sapporo. Mi-am achiziționat biletul de intrare de la automatul cu multe luminițe, dar fără „prosopul modestiei“; am primit în față un document foarte detaliat cu ce aveam sau nu voie să port/fac, regulile de înot pe culoare etc. Costumul din Vietnam era corect în partea de jos, dar nu și în cea de sus, căci avea mâneci. Mai țineți minte că într-un an, la campionatele mondiale de înot, toate concurențele au trecut de la costum întreg, „normal“, la unul cu un fel de șort mulat, ca pentru cicliști, atașat? Ei, ăla era costumul regulamentar. Pentru că nu mi-a venit o idee mai bună, mi-am discutat, ca în copilărie, mânecile costumului pe care îl aveam; am trecut pe sub radar, dincolo de ușile vestiarului și m-am trezit într-un fel de spălătorie auto pentru oameni, cu jeturi care veneau din toate părțile, activate automat. Udă și ciufulită, am intrat, într-un final, în bazin. Părea o realizare așa de mare, că nici nu mai simțeam nevoia să înot.

Însă șocul cel mai mare a venit la sfârșit. În aceeași țară în care la *onsen* femeile circulă goale, cu un prosopel în mână sau pe cap, într-un vestiar de piscină, unde au acces tot numai ele, nu e voie să te dezbraci de costumul de baie când faci duș. M-am spălat cum am putut, cu costumul vietnamez dezmembrat pe mine, după care m-am dus să mă schimb și să mă îmbrac în hainele de stradă într-o cabină individuală, cu ușa închisă. Sunt sigură că există o explicație, doar că, și dacă o găsesc, asta nu schimbă cu nimic faptul că trebuie, totuși, să mă conformez.

Și, pentru că n-am o altă concluzie, am să închei cu ce spunea Libby Banks într-un articol din 2015 de pe *BBC Culture*: „... when it comes to fashion that carries emotional baggage, it's hard to beat our complex and often fraught relationship with swimwear“.

Raluca Nagy – antropologă și scriitoare. Primul său roman Un cal într-o mare de lebede (Nemira, 2018) a obținut premiile pentru debut „Sofia Nădejde“ și „Observator Cultural“, fiind nominalizat la Festival du Premier Roman de Chambéry, din Franța.

Respiră!

MIHAI RADU

Fermă de crocodiți din Los Angeles (cca. 1907)

Șoseaua Trafic Greu e un canal rece oricât de încinsă ar fi vara, Șgardul de beton și zidurile fostelor clădiri comuniste îl fac un spațiu de tranzit neprietenos, mediu care conține senzația electrică de crimă neelucidată. Geo merge aproape de gard, gândindu-se că nu are nimic de mâncare acasă și că e constant indispus din cauza știrilor cu vacanțe, cu oameni care pleacă și tot pleacă în vacanțe zi de zi. Lăsase o jumătate de șaorma pe calorifer. În congelator ar putea fi o caserolă cu mici. Cu trei săptămâni în urmă a mâncat micii cruzi, nu a mai avut nici un chef să-i pună pe grătar. I-a lăsat să se dezghețe și i-a întins pe pâine cu un cuțit. A băut și câteva beri, nu a fost rău deloc. N-ar mai putea să facă asta, își zice, i s-a luat. Îl trec furnicături amintindu-și.

Asta e, o să se uite pe net și o să citească despre căutătorii de trufe, cum e cu dresajul câinilor, cum le vinzi, cum le speli, cum le orice. Mare șmecherie nu poate să fie, și-a zis, iar treaba asta cu trufele e de viitor, când se vor sparge orașele ca niște bube, ca niște coșuri inflamate, atunci trebuie să te descurci în pădure, să știi de toate.

El își spunea toate acestea, însă în adâncul său știa foarte bine că ar rămâne în oraș, n-ar pleca nicăieri, ar putezi aici, ar fi făcut sclav de grupuri de jefuitori, ar fi mâncat de șobolani noaptea, în somn. O singură curiozitate avea: înainte de a o sfârși nasol, avea să fie, în sfârșit, slab? Va fi un moment al degradării, când corpul său, pierzând greutate, arzând grăsimea, va arăta ca al unui om normal?

O să mănânce restul ăla de șaorma și o să se masturbeze sau va privi clipuri cu street food, în care tineri vietnamezi amestecă ingrediente în wokuri imense, flăcări, mirodenii, pui întregi aruncați în baia de ulei, o să i se facă poftă atât de friptură, cât și de viața altcuiva, să fie altcineva, să nu îl cunoască niciodată pe cel care e azi... Cu o noapte în urmă a adormit cu penisul în mână. Beat și fără nici un chef de nimic. A visat cum îl aruncă într-un wok încins și cum îl mănâncă, crocant, delicios, o mică trompă, un vierme asiatic. Despre asta e vorba: ce intră în tine și ce iese din tine, viața e digestie. Ar fi de văzut o civilizație în care omul mănâncă părți din el însuși, în funcție de ce? De vinovăție, de ce? Asta să fie viața: cât îți ia să te mănânci.

La capitoul corp, mai avea o problemă: excrescențele, gălmele, umflăturile. I-au apărut pe corp umflături și încă ceva, neidentificat. Două umflături mari și încă cinci mai mici, însă foarte probabil se vor mări și ele. Plus niște bucăți de carne, cum altfel să le spună, ca niște alunițe, dar nu erau alunițe, doar bucăți de carne care nu ar trebui să existe acolo. Atârnă, se mișcă, se agață în haine uneori. Le pipăia toată ziua, le verifica cu degetele, își continuau liniștite existența, se îngurău, nu putea să le acuze, nu-l dureau, simțea că nu-l amenință, sunt tumori domestice, își zicea. Ar mai fi și petele maronii de pe mâini. Sunt deja șase pe mâna stângă și trei pe mâna dreaptă. Se gândește că toate astea sunt începutul unei alte realități care-i ia corpul în stăpânire – cum se întâmplă cu natura care în ani de zile își însușește o casă părăsită. Sau, dacă vrei, cum s-a petrecut cu orașul Cernobil.

Sau poate e un cancer malign și va muri în chinuri groaznice. Odată, tot aici, pe Trafic Greu, a murit.

Cu doi ani în urmă, tot într-o noapte, doar că atunci era toamnă

târzie, ploioasă, un cer așezat cu curul pe oraș. L-a lovit o mașină pe trecerea de pietoni. A trecut mai departe, nici gând să oprească, duminică seara, nimeni pe stradă. A crezut că va muri și a constatat cu mirare și oarecare respect față de sine că era liniștit. Nu simțea nimic, nici o durere, iar în cap era liniște ca într-un muzeu. Un foșnet, atât.

S-a ridicat, nu pățise nimic, miraculos, avea doar câteva zgârieturi.

– Această experiență îmi va schimba viața, și-a zis și s-a dus glonț la sala de jocuri, a pierdut toți banii pe care îi avea în buzunar.

S-a plictisit și de planurile despre seara care urma, drumul pe Șoseaua Trafic Greu are acest dar al plictiselii, a început să mormăie:

„Rămâneți alături pentru că în continuare vom vorbi despre această bacterie nouă care provoacă distrugerea feței. Veți vedea imagini șocante din China cu oameni care au fețele mâncate cu totul, indivizi mutilați, de nerecunoscut...“ I se părea foarte atractiv scenariul megabacteriilor, superbacteriilor. După pandemie, credea Geo, oamenii trebuie să experimenteze frici tot mai profunde, iar cu anii pericolele trebuie să fie unele care să-i modifice pe oameni. Da, să-i omoare în final, dar să-i și schimbe, să le strice fețele, să-i orbească, să le fie amputate membre. Această bacterie care să mănânce fețele oamenilor era favorita sa. Mulți, mulți oameni fără fețe. Foarte atrăgător. Răni în loc de chipuri.

S-a oprit la semafor la intersecția cu 13 Septembrie, alături de doi elevi de liceu. Unul avea în mână doi covrigi, Geo și-a imaginat că sunt calzi și miros de-ți mută creierii din loc.

Din șosea a intrat pe strada Colonel Stroe și a traversat, fără să vadă nici o mașină. Era convins că se uitase. A auzit doar o frână puternică și a înlemnit, inima îi bătea până în gât, îi venea s-o vomite. Doar că toate acestea s-au anulat într-o clipă. S-a uitat spre mașină, iar dincolo de parbriz era Adina Moscu. Femeia nu l-a recunoscut în primele secunde, doar a ridicat mâinile în lateral, întrebătoare: „Ce naiba faci, omule?“. Într-adevăr, trecerea de pietoni era vreo zece metri mai departe.

Geo a recunoscut-o însă din prima, i-a zămbit larg, a ridicat și el mâinile spre ea, eliberând timpul care trecuse și toate transformările suferite de corp. Și fața Adinei s-a luminat deodată, a spus ceva, „Nu se poate“, gesticulând în acvariul mașinii. Dinții ei albi, coroane ceramice pe suport de zirconiu, au defilat, arătându-și naturalețea, fillerele dermice injectate în pomeți și în pielea din jurul tâmpelor au lăsat ca zâmbetul, ridicând pielea feței, să dea ochilor acel aer misterios. **M**

Fragment din romanul cu același titlu, aflat în curs de apariție la editura Polirom.

Mihai Radu – absolvent al Facultății de Filosofie, Iași, jurnalist la Cașavencii și scriitor. A publicat, printre altele, Extraconjugal, Contaminare și Repetiție pentru o lume mai bună (2021, adaptat pentru teatrul de Radu Afrim), la editura Polirom.